

Katona Magda[✦]

Szulejmáni tábornok halálára – 1. rész

DOI 10.17047/HADTUD.2020.30.1.6

Az Iráni Iszlám Köztársaság Qudsz erőinek parancsnoka, Qászem Szulejmáni vezérőrnagy 2020. január 3-án amerikai drón általi likvidálása mérföldkő az amerikai–iráni kapcsolatok terén, és fordulatot jelent a nemzetközi politika színpadán. Bár a nemzetközi kapcsolatok nem szokásos eleme, de jusztfikálható.

Az iráni nemzetbiztonsági stratégia az Irakkal vívott háború (1980–1988) tanulságainak levonását követően alakult ki, melyben az Iráni Iszlám Forradalmi Gárda és azon belül a Qudsz (Jeruzsálem) erők különleges szerephez jutottak. Utóbbi hírneve Szulejmáni tábornok tevékenységével jellemezhető. A meggyilkolt tábornok különleges stratégiát dolgozott ki, amelynek lényege katonai és politikai erő együttes alkalmazása volt. Előbbit az aszimmetrikus és hibrid hadviselés, valamint helyettesítő erők és helyettesítő helyi háborúk globális hálózata jellemezte.

Az Iráni Iszlám Köztársaság megalakulása óta szervez és kivitelez terrorcselekményeket és támogat terrorszervezeteket globális viszonylatban. Mindaddig, amíg ezek következmények nélküliek voltak, tehetette. Most szembesül tetteinek következményeivel. Az éles retorika ellenére mindeztől a tervezett nagy megtorlás elmaradt, sőt, globális mértékben számottevően csökkent a terrorcselekmények száma.

Ami a nemzetközi politikai következményeket illeti, a mélyülő krízis Iránnal kiélezheti a globális és regionális hatalmi vetélkedést. Az Iszlám Állam újra előretörhet. A krízis eszkalációjának vagy de-eszkalációjának a kulcsa a Perzsa-öböl térsége.

KULCSSZAVAK: drón támadás, Qudsz erők, helyettesítő háborúk, globális hálózat, terrorizmus

Death of General Sulaimani – Part 1.

The assassination of Major-General Qasem Sulaimani, commander of the Quds forces of the Islamic Revolutionary Guards Corps by an American drone attack on January 3 2020 marks a milestone in US-Iran relations, and may have a game changer effect on the stage of international politics. Although it is not a standard feature of international relations, but it can be justified.

Iran's national security strategy emerged after lessons concluded from the war with Iraq (1980-1988) in which the Islamic Revolutionary Guards Corps, especially its Quds (Jerusalem) forces play a special role, whose fame is characterized by General Sulaimani's

✦ E-mail: nasrin.katona@gmail.com; ORCID: 0000-0001-6151-7589

activity. The slain general has elaborated the very special strategy, which is based on the combined use of military and political power. The former is characterized by asymmetric and hybrid warfare and the global network of proxy forces and proxy wars.

Since its formation the Islamic Republic of Iran has been organizing and carrying out terrorist acts and supports terrorist organizations on a global scale. As long as these were without consequences, it could do them. Now it faces the consequences of its actions. Despite sharp rhetorics, so far the great retaliation has not taken place, and the number of terrorist acts has fallen significantly worldwide.

In terms of international political consequences, the deepening crisis with Iran could intensify global and regional power rivalries. The Islamic State can advance again. The key to the escalation or de-escalation of the crisis is the region of the Persian Gulf.

KEYWORDS: drone attack, Quds forces, proxy wars, global network, terrorism

A végzetes bagdadi utazás és annak előzményei

2020. január 3-án helyi idő szerint a kora reggeli órákban amerikai dróncsapás végzett Qászsem Szulejmáni vezérőrnaggyal, az Iráni Iszlám Forradalmi Gárda külföldi különleges műveletekért felelős Qudsz erők parancsnokával. Konvojára rakétatámadást mértek, amikor a bagdadi repülőtértől a városba tartott. A támadás során életét veszítette Abú Mahdí Al-Muhandisz, az Irán-barát *Katá'ib Hezbollah* síita milícia parancsnoka is, aki egyben a *Népi Mozgósítási Egységek* ernyőszerzetének vezetője volt. A konvoj elleni csapás során a libanoni *Hezbollah* egyik prominens vezetője is meghalt.

Ez az akció válaszcsepásnak tekinthető a múlt év december 27-én az iraki Kirkuk melletti K-1 bázis ellen intézett iráni támadásra, amelynek következtében egy iraki szerződéses tolmács életét veszítette, és több amerikai katona megsebesült. Egy iráni proxy, vagyis helyettesítő erő, a terrrorszervezetek amerikai kormányzati listáján szereplő *Katá'ib Hezbollah* vállalta a felelősséget a merényletért. Ezt amerikai légi-csapások követték az iraki *Hezbollah* állásai ellen, amely válaszul megszervezte a bagdadi amerikai nagykövetség elleni támadást.

A *The Wall Street Journal* 2020. január 4-i cikkének információi szerint Donald Trump amerikai elnök nem január 2-án, csütörtökön hozott döntést az akcióról, hanem korábban, a december 27-i, kirkuki támadást követően. Az amerikai hírszerzés arról tájékoztatta a karácsonyi ünnepeket floridai villájában ünneplő elnököt, hogy Szulejmáni irányította a támadást, és Libanonban, Szíriában, valamint Irakban további merényleteket tervez. Mike Pompeo külügyminiszter, Marc Esper védelmi miniszter és Marc Milley tábornok, a vezérkari főnökök egyesített bizottságának elnöke meggyőzték az elnököt, hogy „most van ésszerű esély arra, hogy a csapásméréssel nem háborút robbantanak ki, hanem Iránon belül a »mérsékelt erőket« erősítik”.¹ A politikusok részletesen megvitatták a csapásmérés jogi hátterét is, hogy Szulejmániék likvidálása minősíthető-e önvédelemnek. Tisztában voltak vele, hogy a Mar-a-Lagoban történt egyeztetést követő öt napra Szulejmáni légi úton Bagdadba érkezik. Ekkor vált alkalmas célponttá. A bagdadi nemzetközi repülőtérrel a fővárosba bevezető úton kevés lejárata van, az utat magas fal övezi, optimális helyszín a célzott likvidáláshoz. Szulejmáni alig indult el a repülőtéri úton, amikor konvoját dróntámadás érte.

1 <https://www.wsj.com/news/archive/20200104> (Letöltés ideje: 2020. 01. 22.)

Pompeo 2015-ben kansasi republikánus kormányzóként a „második legfontosabb iráninak” nevezte Szulejmánit, akinek kezéhez „amerikaiak százainak vére tapad”. Pompeo 2017 júliusában a coloradoi Aspenben megrendezett éves biztonsági fórumon, a CIA főigazgatójaként fejtette ki ezt a véleményét.²

Az esemény kronológiai beágyazottsága külön figyelmet igényel:

- Az amerikai dróntámadás három héttel azt követően történt, hogy Irán – helyi helyettesítő erőin keresztül – megakadályozta tűzszünet megkötését a Gázai-övezetben.
- A támadás egy héttel azután következett be, miután az izraeli vezérkari főnök kijelentette, Izrael nem engedi, hogy Irán katonailag határainál állomásozzon, és mozgósítást rendelt el.
- Három nappal azután valósult meg a csapás, hogy Oroszország, Kína és Irán befejezte első közös haditengerészeti gyakorlatát az Ománi-öbölben. Kína az utóbbi hónapok során radikálisan növelte kőolajrendeléseit Irántól.

Szulejmáni meggyilkolását követően az Egyesült Államok és Irán közötti feszültség háború kirobbanásával fenyegető válsággá eszkalálódott. Ámbár a hagyományos hadviselés terén az iráni fegyveres erőknek és a perzsa állam szankciókkal sújtott gazdaságának nem sok esélye van az Amerikai Egyesült Államok katonai és gazdasági erejével szemben, az aszimmetrikus hadviselés terén azonban a teokratikus állam sok kárt okozhat az Egyesült Államoknak és szövetségeseinek világviszonylatban a maga, illetve helyettesítő (proxy) erőinek globális hálózata révén.

Ez már megmutatkozott korábban is. 2019 júniusában az *Iráni Iszlám Forradalmi Gárda* lelőtt egy amerikai drónt, majd szeptemberben iráni rakétatámadás történt szaúdi olajlétesítmények ellen. Irán képes az Ománi-öböl a Perzsa-öböllel összekötő Hormuzi-szorost, ahol a világ hajóforgalmának mintegy 20%-a zajlik, ballisztikus és hajóról indítható rakéták, törpe tengeralattjárók, öngyilkos drónok, aknák, csónakrajtámadások kombinációjával lezárni, komoly kárt okozva a nemzetközi kőolaj-kereskedelemnek. Kereskedelmi hajókat foglалhatnak el, túszul ejtve legénységüket. Ballisztikus rakétái komoly fenyegetést jelentenek a régió több országára nézve. A teokratikus állam aktív nukleáris fegyverkezési programmal rendelkezik, és komoly készletei vannak biológiai és vegyi fegyverekből. Emberrablások, kibertámadások ugyancsak az iráni modus operandi elemeit képezik.

Akik háborút vízionálnak, feltételezik, hogy ilyen akciókra az Egyesült Államok hasonló vagy aránytalan lépésekkel válaszolna, harmadik fél háborús vagy terroristámadások kereszttüzeiben találná magát, regionális vagy globális szereplők kapcsolódna be, mint Oroszország vagy Kína.³ Mielőtt megpróbálnánk arra válaszolni, hogy ez mennyire lehetséges forgatókönyv, tekintsük át a Szulejmáni szolgálatának idején unikális vonásokkal ellátott iráni biztonságpolitika legjellegzetesebb vonásait.

2 <https://www.newsweek.com/cia-director-pompeo-message-iran-political-stunt-730555> (Letöltés ideje: 2020. 01. 22.)

3 Dershowitz, Alan J.: The Strike on Solaimani Was Lawful. *WSJ*, 5. Jan. 2020. <https://www.wsj.com/news/archive/20200104> (Letöltés ideje: 2020. 01. 22.)

Az iráni biztonságpolitikai stratégia

Ahhoz, hogy megértsük az *Iráni Iszlám Forradalmi Gárda* és azon belül a *Qudsz (Jeruzsálem)* erők szerepét, valamint Qászem Szulejmáni tevékenységének jelentőségét, meg kell ismerkednünk az iráni nemzetbiztonsági struktúra elemeivel, szerepével, módszereivel és célkitűzéseivel. Utóbbi fő elemei: az Öböl térségének és saját kőolaj-exportjának biztosítása, illetve a nemzetközi kőolajszállítás ellenőrzése, síita félhold, illetve szövetségesei ívének létrehozása Afganisztántól a Földközi-tengerig, (szunnita szervezeteket is támogat a palesztin *Hamasztól* Boszniáig, illetve az afganisztáni tálibokig), Izrael provokálása (a permanens ellenségkép az iszlám rezsim belső bajairól való figyelemelterelés, a rezsim fenntarthatósága miatt fontos), valamint ellenzékének semlegesítése, likvidálása. Míg előbbieket geostratégiai céljai megvalósításának elemei, a legutóbbi szintén fennmaradásának feltétele a teokratikus állam saját percepciója szerint.

Jellemző a „mély állam jelenléte”, az országot valójában a biztonságpolitikai belső elit irányítja a radikális papsággal karöltve, a Nemzetbiztonsági Tanács állam az államban. A biztonsági infrastruktúra szerkezeti felépítésére a kettősség jellemző. A nemzetbiztonságért hivatalosan a Nemzetbiztonsági Minisztérium felel. Igen fontos sajátosága, hogy átvette a sah titkosszolgálatának, a SZAVAK-nak az embereit, kooptálta őket az iszlám köztársaság titkosszolgálatára a SZAVAMA, illetve annak utódszervezetei kötelékébe. Ennek a legekleatásabb példája Husszein Fardúsz (1917–1987), a SZAVAK tábornoka a sah közeli barátja, aki később az iszlám rezsim titkosszolgálatára, a SZAVAMA felépítéséért volt felelős, majd 1985-ig annak főtanácsadójaként tevékenykedett. Még a sah alatt az ő felügyeletével indult az 1978 áprilisában Afganisztánban hatalomra került baloldali rezsim elleni akciók megszervezése, különösen az 1979 márciusában, már a fiatal iráni iszlám rezsim idején az afganisztáni Herát városában felkelés kirobbantása. Sariát-Mádari ajatollah hiába vállalta a felkelés szítását magára, valójában ilyen akció megszervezése legalább fél évet vesz igénybe. A „halál Amerikára!” jelszavak ellenére az iszlám rezsim titkosszolgálatának maradtak amerikai kapcsolatai, és orosz kapcsolatokkal is rendelkezett iráni és afgán baloldali szervezetek kapcsolatainak kihasználásával,⁴ a későbbiekben közvetlenül is.

Az iszlám forradalom egyszerű gyermekei azonban bizalmatlanul tekintettek erre az „úri huncutságra”, akárcsak a hadseregben a sah volt tiszjeire, és hamarosan kiépítették saját szervezeteiket.

Az *Iráni Iszlám Forradalmi Gárda* már az „iszlám forradalom” kezdetén, 1979 áprilisában megalakult. Szárazföldi és légiereje, haditengerészete, valamint belbiztonsági ereje és saját titkosszolgálatai vannak. Utóbbi főleg 2009-től aktív kül- és belföldön egyaránt. A külföldi hibrid műveleteiért a *Qudsz (Jeruzsálem)* szervezet⁵ a felelős. A nemzetbiztonsági, védelmi és belügyminisztériumokkal felelősségi köreik átfedik

4 Különösen a *Szetám-i Millí* afgán szervezet, illetve az *Afganisztáni Népi Demokratikus Párt Parcsam* szárnyán belül Babrak Karmal csoportja, illetve a síita hazara Kestmand csoportja rendelkezett mind KGB-s, mind SZAVAK/SZAVAMA kötelékekkel.

5 Perzsa neve *Szepháh-e Qudsz*. A szepháh történeti kontextusban hadsereg, modern perzsa szóhasználatban hadtest, ám ezek a hibrid erők egyiknek sem felelnek meg, és még a terminológia terén is újat hoztak.

egymást, beszivárognak egymás szervezetébe. Ez a „kettős kontroll”, egymás ellenőrzése hivatott megakadályozni a hatalmi koncentrációt, megelőzni egy esetleges belső puccsot.

Sokat profitáltak az iráni titkosszolgálatok az orosz külföldi hírszerzéssel, az SZVR-rel kialakított kapcsolatokból. Előbbi kiképezte a nemzetbiztonsági minisztérium munkatársait, sőt a *Quds* operatívait is. Maga Szulejmáni is részesült orosz kiképzésben. Különösen a minisztérium dezinformációs főosztálya alkalmazza sikerrel az orosz módszereket, elsősorban ellenzékének erkölcsi ellehetetlenítésére fizikai megsemmisítésüket megelőzően. A minisztérium három főosztálya irányít terrorcselekményeket: a tengerentúli ügyek főosztálya, a külföldi hírszerzés és felszabadítási mozgalmak főosztálya, valamint a nemzetbiztonsági főosztály. Ezek felelősek a „klasszikus” hírszerzési műveletekért, munkatársai diplomata fedésben vagy kulturális központok, bankok, iráni vállalatok külföldi kirendeltségeinek munkatársai gyanánt tevékenykednek. Vannak olyan munkatársaik, diákok, orvosok, boltosok, étteremtulajdonosok, sőt ellenzékiek, akiknek látszólag nincsenek kapcsolataik a rezsimmel.

A *Quds* szervezet külföldi különleges műveleti erőinek létszámát 10–20 000 főre vagy még többre teszik.⁶ A *Quds* nyolc igazgatósággal rendelkezik, amelyek a nyugati országokkal, a volt szovjet köztársaságokkal, Irakkal, Afganisztánnal, Pakisztánnal és Indiával, Izraellel, Libanonnal és Jordániával, Törökországgal, Észak-Afrikával és az Arab-félszigettel foglalkoznak. 1982-ben helyezték egységeit Libanonba, amelynek tagjai részt vettek a *Hezbollah* megalakításában. Az Európai Unió határain is igen aktív, különösen a Balkánon, főleg Boszniában. Ahol egyszer megveti a lábát, ott olyan támogató infrastruktúrákat hoz létre, amelyek akár 15–20 év múltán is aktivizálhatók.

Az *Iszlám Forradalmi Gárda* titkos műveleteihez fedőszervek gyanánt magáncégek százait üzemelteti. Iránon kívül jelenleg is több titkos katonai műveletet végez, különösen aktív Irakban, Jemenben, Szíriában és Libanonban. 2005-től *Oqab-2* szervezete felügyeli a nukleáris programot.

A tábornok egyedülálló módszerei

A meggyilkolt vezérőrnagy különleges stratégiát dolgozott ki, amelynek lényege katonai és politikai erő együttes alkalmazása volt. Előbbit az aszimmetrikus és hibrid hadviselés, valamint helyettesítő erők és helyettesítő helyi háborúk globális hálózata jellemezte.

Qászem Szulejmáni ezek hálózatának, politikai és katonai kiépítésének a nagymestere volt.⁷ Politikai téren bonyolult diplomáciai manőverek, Putyinnal való taktikai szövetség, síita, később szunnita milíciáknak is fegyver, tanács, pénz juttatása, állami és felkelő erők egyidejű támogatásának egyedülálló kombinációja, Libanonban, Szíriában, Irakban, Jemenben és Afganisztánban, kontinenseket átívelő kommunikációs és transzfer csatornák létrehozása és fenntartása, valamint széles körű

6 Felkins, Dexter: *The Shadow Commander*. *The New Yorker*, September 30, 2013.

7 <https://ctc.usma.edu/qassem-soleimani-irans-unique-regional-strategy/> (Letöltés ideje: 2020. 02. 16.)

hírszerző hálózatok kiépítése mind az öt kontinensen jellemezte ezt a különleges, birodalmi építkezésű, hosszú távú stratégiát.

Mint már említettük, az első proxy (helyettesítő) szervezet, a libanoni *Hezbollah* 1982-ben jött létre Dél-Libanon izraeli megszállását követően ernyőszervezet, front-szervezet és fedőszerv gyanánt, a *Libanoni Ellenállás Brigádjai* és az *Iszlám Dzsihad* szervezetét is maguk között tudva. Legalább 1500 iszlám gárdista utazott Damaszkuszra keresztül Libanonba az új szervezet önkénteseinek kiképzésére. Izraeli célpontokat, nyugati erőket (főleg amerikai és francia katonákat) támadtak. Legalább kétezer külföldi operatívát képeztek ki, akik Franciaországban, Argentínában, Panamában, az Egyesült Királyságban, Szingapúrban, Bulgáriában, Újdelhiben vagy a nigériai Lagosban, a kenyai Nairobiban hajtottak végre merényleteket Teherán logisztikai, anyagi és hírszerzési támogatásával. Ma már a *Hezbollah* mintegy 65 000 tagot számlál.

1983. április 18-án öngyilkos merényletet hajtottak végre a *Hezbollah* operatívái a bejruti amerikai nagykövetség ellen, 1983. október 23-án pedig amerikai és francia békefenntartók laktanyája ellen Bejrutban az *Iszlám Dzsihad* szervezetének hamis zászlaja alatt. 1984. szeptember 20-án öngyilkos merényletet intéztek ugyancsak a bejruti amerikai nagykövetség ellen. Ezt követte az 1982–1992 közötti libanoni túszejtési hullám, amelyek során összesen 104 külföldi túszt ejtettek, közülük kilencet meggyilkoltak. Ezeket a műveleteket Teherán közvetlen jóváhagyásával hajtották végre.

1979. november 4-én radikális elemek elfoglalták a teheráni amerikai nagykövetséget, és 444 napig, egészen 1980. január 20-áig túszul tartották amerikai diplomatákat anélkül, hogy az új rezsim fellépett volna a túszejtők ellen. Ezen a következmény nélküliségen felbátorodva, a külföldi terrorcselekmények jól kiszámított kockázatával inkább hozzásegítették a teheráni rezsimet céljai eléréséhez, mintsem megtorlástól kellett volna tartaniuk.

A Közel-Keleten amerikai és más nyugati „megszálló erők” elleni és világszerte izraeli érdekeltségek és zsidó intézmények elleni merényleteken túlmenően a célpontot mindenütt iráni ellenzékiek jelentették. 1979. december 7-én Párizsban meggyilkolták Sahriar Safíqot, a megdöntött sah unokatestvérét, 1980. július 22-én pedig az egyesült államokbeli Marylandban kioltották Alí Akbar Tabatabaí ismert ellenzéki politikus életét. Ekkor küldött az iráni rezsim először halálosztagokat ellenfeleire.

Kecsketolvajból sakknagyemester

Maga Qászem Szulejmáni Kermán tartomány déli részén született 1957-ben, egyszerű falusi szegény családban. Mindössze öt elemi végzettség, ám istenadta tehetséggel rendelkezett a geopolitikai sakkjátszmákhoz a nemzetközi politika globális színterén. Kreatív és kombinatív elme volt, rendkívül magas intelligenciával, a hálózatépítés nagymestere. Praktikus és pragmatikus személyiség, akit inkább a ráció, mintsem az emóció vezérelt. Vallási képzésben nem részesült, maga különöbben vallásos sem volt, inkább nacionalista, hazafias érzelmektől vezérelve szolgálta a teokratikus perzsa államot, és emelkedett Alí Khameneí nagyajatollah, a legfőbb vallási vezető leghasznosabb emberévé.

Szűkebb páttriája, Dél-Kermán az iráni–pakisztáni–afgán határháromszögtől nem messze található. Mint kisgyermek, tanúja volt a fegyveres erők és a kábítószercsempész bandák határokon átvélő rabló-pandúr csatározásainak. Síta mivoltát korántsem szemináriumi tanulóként, hanem a vetélytárs szunnita belúdzs és kurd bandákkal való ifjonti csatározásaiban élte meg. 12 éves kora óta építkezéseken vállalt alkalmi segédmunkákat, később kermáni perzsa kábítószercsempész banda tagjaként meg tapasztalta a határokon átvélő kapcsolat- és hálózatépítés szükségességét. Embereivel jól bánt, maga gondoskodott egységének élelmezéséről, ellátásukra élelmiszert rekvirált a parasztoktól, felderítő útvajról kecskékkal tért vissza, ezért „kecsketolvaj” gyanánt emlegették.⁸

1979 áprilisában nem egészen önszántából csatlakozott a frissen felállított Iráni Iszlám Forradalmi Gárdához. Csapatát kábítószercsempészetten kapták rajta. Noha ezért a tevékenységért Iránban halálbüntetés jár, a fiatal iszlám államnak nem volt érdeke a több száz fős egységet likvidálni, olyanokat, akik hatékonyan vertek szét kurd bandákat éppen azelőtt, mielőtt körülkerítették volna őket a hadsereg egységei. Szulejmánit és csapatát inkább kooptálták a frissen szerveződő *Iráni Iszlám Forradalmi Gárda* kötelékébe. Később Szulejmáni készséggel alkalmazta ugyanezt a módszert: előszeretettel kooptált afgán és tadzsik kábítószercsempész és más bűnöző bandákat a szekularisták, modernizáló erők, marxisták, később a szovjetek, majd az amerikaiak és szövetségeseik elleni afganisztáni és közép-ázsiai dzsihadba. Korán túllépett a síita–szunnita ellentétek túlmisztifikált bűvös vonalán, először a szunnita tadzsik Ahmad Sah Masz’úd afganisztáni szervezetének megszervezésén fáradozott, majd dolgozott más tadzsik szervezetekkel is.

Nem sokkal Szulejmáni szolgálatba lépését követően bontakozott ki az iráni kurdok felkelése önrendelkezésük kivívásáért. Ekkor Szulejmánit és csapatát északra, Mahábádba irányították, ahol oroszlánrésze volt a felkelés leverésében. Ezt követően egységével visszarendelték Kermánba, hogy pacifikálja a tartományt. A kábítószercsempész bandák, bűnszervezetek elleni harcban kettős mérce érvényesült. Míg az Iráni Iszlám Köztársaság a külvilág felé azt kommunikálta, hogy a kábítószercsempész elleni küzdelem frontvonalában áll, addig kábítószercsempész termelésére és forgalmazására ösztökölte afgán és tadzsikisztáni szövetségeseit, kezdetben az afganisztáni marxista kormány destabilizálására, a mudzsahidok vásárlóerejének megalapozására, majd a szovjet katonák harci moráljának aláásására. Ugyanezt a politikát alkalmazta a tálibok és a Nyugat-barát afgán kormányok ellenében. A kurd felkelés leverése során barátkozott össze a 22 éves milíciaparancsnok a 23 éves Mahmúd Ahmadi-nezsáddal. A felkelés vérbefojtását követően hazaküldték „rendet csinálni” Kermán tartományba. Feladata volt a renitens belúdzs bandák leverése, a lojalis csapatoknak pedig az *Iráni Iszlám Forradalmi Gárda* célkitűzései szolgálatába állítása.

1980 szeptemberében Szaddám Husszein Iránra támadt. A nyolc esztendeig tartó iraki–iráni háború során Szulejmánit minden fronton megfordult, és megismerkedett a gerilla harcmódor mellett a reguláris hadviseléssel is. 1981-ben részt vett Bosztán visszafoglalásában, 1987-ben pedig az iraki Kurdisztán inváziójában.

8 Alfoneh, Ali: Iran’s Most Dangerous General. *Middle Eastern Outlook*, 4, July 2011.

Ezt megelőzően szervezte az iraki kurdokat Szaddám rendszere ellen, különösen Talabáni szervezetébe sikerült beszivároztatni embereit, kivásárolni kurd vezetőket és nyíltan politikai befolyást gyakorolni. A 41. hadosztály, a Thundullah parancsnokaként 1988 áprilisában már délen, a Fao-félsziget birtoklásáért folytatott harcokban tüntette ki magát. E harcok kudarcra vezetett 1988 során a háború befejezéséhez.

A háborúból levont tanulság volt a vegyi és biológiai fegyverkezés, a rakétaprogram és a nukleáris program beindítása.

Afganisztán – a proxy háborúk modellje

1988-tól három éven át látszólag Kermán tartományban a rend helyreállításáért, a kábítószerháború felszámolásáért volt felelős. Valójában kedvenc afgán mudzsahíd szervezete, a Burhánuddín Rabbáni nevével fémjelzett szunnita tadzsik *Dzsamí'át-i Iszlámí* tanzím és annak katonai szervezete, az Ahmad Sah Masz'úd vezette *Súra-i Nizár* kábítószer-útvonalainak megszervezésén fáradozott. Keményvonalas síita létere szívesen dolgozott szunnita szervezetekkel is, befolyást szerzett a főleg szunnita belúdzsok és brahúúk által lakott afganisztáni Nímróz tartomány mudzsahíd frontjának megszervezésében is, amely főleg a *Dzsamí'át* parancsnokaiból és maoistákból állt. Később is előszeretettel avatkozott az afganisztáni belúdzsok politikai életébe.

Ellátta a Teheránban szövetségbe szervezett nyolc afganisztáni síita tanzímot is a megfelelő instrukciókkal. Az *Afganisztáni Népi Demokratikus Párt* „*Parcsam*” frakciójának főleg városi szunnita és síita tadzsikokból (utóbbiak qizilbasok) álló Karmal frakciója és a síita hazarákból álló Kestmand csoportjának segítségével orosz kapcsolatokra tett szert, s mint már említettük, titkosszolgálati kiképzésen is részt vett Oroszországban. Noha ezek a kurzusok tolmácsolás útján történnek, Szulejmáni folyékonyan és jól beszélt több nyelv mellett oroszul is, valószínűsítve, hogy napi kapcsolatban állt orosz instruktorokkal, különböző szintű partnereivel.

A bipoláris világrend globális küzdelme helyettesítő erőinek mintájára öltöztette az iráni-szaúdi vetélkedést a helyettesítő háborúk köntösébe. A szaúdi támogatású vahabita afgán szervezetek, a Pakisztán által segített szunnita tanzímok ellenében (mint említettük, orosz segítséggel sikeresen magához ragadta a pakisztániaktól az afgán *Dzsamí'át- Iszlámí* irányítását) kialakította a *Dzsamí'át*ból és a hazara szervezetekből a Nadzsíbullah rezsimet megdöntő *Északi Szövetséget*, amely később az afganisztáni milíciák harcainak megfékezésére 1994-ben Pakisztán által megszervezett tálibok ellen harcolt. A Khamenei adminisztráció megbízta Szulejmánit az afganisztáni tálib mozgalommal való konfrontáció kezelésére.

1988 márciusában kinevezték az *Iráni Iszlám Forradalmi Gárda* külföldi műveletekért felelős *Qudsz (Jeruzsálem)* egység parancsnokává. E szervezet fentiekben ismertett modus operandiját, titkosszolgálati és katonai eszközök egyidejű, egyedülálló alkalmazását Szulejmáni fejlesztette tökélyre.

Öt hónapja volt a Qudsz erők parancsnoka, amikor a tálibok elfoglalták az észak-afganisztáni Mazár-i Saríf városát, és lemészárolták az ottani iráni főkonzulátus nyolc diplomatáját és egy tudósítót. Az *Iráni Iszlám Forradalmi Gárda* akkori parancsnoka Jahja Rahím Szafarí engedélyt kért Khamenei elnöktől büntetőexpedíciót indítani a nyugat-afganisztáni Herát térségének elfoglalására, a tálibok megbüntetésére.

250 ezer fős iráni haderőt helyeztek el az afgán határ mentén. Ám Szulejmáni levelezte a feszültséget erőszak nélkül, fokozta az *Északi Szövetség* támogatását. Személyesen segítette őket egy tadzsikisztáni, Kulab közelében fekvő bázisról, közben sikeresen szötte hálóját, tárgyalt a különféle parancsnokokkal, szervezetekkel, etnikai csoportok képviselőivel, politikusokkal, kijátszotta az etnikai, vallási és törzsi kártyát. A céljaik útjában álló politikusok célzott likvidálásának módszerét is ő fejlesztette tőkélyre, és iktatta be a szervezeti fegyvertárba.

Ez volt a proxy, vagyis a helyettesítő hadviselés modellje, amelyhez újra és újra visszatért.

2001-ben együttműködött a Nagy Sátánnal, az Amerikai Egyesült Államokkal az afganisztáni tálib rezsim megdöntésében. Az iráni diplomaták utasítást kaptak, hogy a tálibok katonai pozícióit közöljék az amerikaiakkal, akik cserébe információkat szolgáltattak az irániaknak az *Al-Káida* kelet-iráni búvóhelyeiről.⁹

Szulejmáni mutatott rá, hogy az Egyesült Államok kvázi nagy szívességet tett Iránnak, hogy eltávolította esküdt ellenségeit keleti határai mentén. Annak a politikának a szószólója volt, hogy ideje újragondolni az amerikaiakhoz fűződő kapcsolatokat, ugyanakkor érdemes kihasználni az Afganisztán külföldi csapatok általi megszállása nyújtotta új lehetőségeket, az „ellenségem ellensége a barátom” elvének alapján kapcsolatokat létesíteni a legyőzött tálibokkal, segíteni ujjaszerveződésüket, kapcsolatokat kialakítani a korábban pakisztáni adu ásznak számító Hekmatjár szervezetével, nyilván annak régi orosz kapcsolatai révén, kihasználni az afgán népnek az idegen megszállással szemben a kezdeti eufória elmúltával egyre fokozódó ellenérzéseit. Ami az Egyesült Államokat illeti, a mézeshetek elmúltával George W. Bush amerikai elnök 2002 januárjában Iránt „a Gonosz tengelyének” nevezte. Ez visszavetette Szulejmáni terveit, aki tárgyalásos alkukapcsolatban szeretett volna maradni az amerikaiakkal, ám kudarca nem sokkal később már arra ösztönözte, hogy intenzívebben támogassa a nyugati megszállás ellen szervezkedő afgán erőket, menedéket nyújtott Hekmatjárnak és prominens *Al-Káida* vezetőknek, beleértve a Bin Laden család tagjait is. Hamarosan szövetkezett a tálibokkal az afganisztáni kábítószer külföldre juttatása útvonalainak biztosítása terén, nem sokkal később orosz segítséggel közreműködött a tálibok fegyverekkel ellátásában.

2015. június 11-én a *Wall Street Journal* hívta fel első ízben a közvélemény figyelmét, hogy Irán fokozott mértékben támogatja fegyverekkel, lőszerrel és pénzzel az afgán tálibokat, a *Qudsz* erők toborozzák és képzik ki harcosaikat iráni és afgán földön egyaránt, legalább 2007 óta.¹⁰ Az amerikai csapatkivonás közeledte és az *Iszlám Állam* térségbeli megjelenése fokozta ezeket az erőfeszítéseiket. Legalább négy, a *Qudsz* erők által működtetett, afgán tálibokat kiképző tábor létezik Iránban, Teherán mellett (Karadzs térségében), Mashad mellett (keletre, az afgán határ felé), délen Zahedánban, valamint Kermán tartományban. Az Irán által támogatott afgán tálibok

9 Levy, Adrian and Scott-Clark Cathy: *Al-Qaeda Has Rebuffed Itself – With Iran’s Help*. *Atlantic*, November 11, 2017.

10 Stancati, Margherita: *Iran Backs Taliban With Cash and Arms*. *The Wall Street Journal*, June 11, 2015. <https://www.wsj.com/articles/iran-backs-taliban-with-cash-and-arms-1434065528> (Letöltés ideje: 2020. 02. 15.)

Afganisztánban főleg a délnyugati Helmand és Farah, valamint a keleti Nangarhár tartományokban végzik harci cselekményeiket. Fegyveres támogatásuk feltehetően Rouhání iráni elnök 2007-es beszédét követően kezdődött, amelyben felelevenítette a Helmand folyó vízének hasznosítása körüli régi iráni–afgán vitákat, és kritikával illette a Helmand vízgyűjtő területén épülő afgán duzzasztógátákat. A Szalma és a Kamal Khán gátakat iráni ügynökök többször megkísérelték felrobbantani.¹¹

Az afgán tálibok iráni részről történő politikai elismerése 2013-ban következett be, amikor afgán tálib küldöttség vett részt egy iszlám konferencián Teheránban és tárgyalt iráni vezetőkkel. 2014-ben az afgán tálibok politikai irodát nyitottak a kelet-iráni Mashad városában.¹²

2015 szeptemberében az afganisztáni Herát városában 18 ország politikusai és elemzői, valamint öt nemzetközi szervezet részvételével megtartott „Herát Biztonsági Párbeszéd” tanácskozásán Mu’taszim Agha Dzsán molla, az afganisztáni tálib rezsim volt pénzügyminisztere nyilatkozott a tálib–iráni politikai kapcsolatokról. A jelenlévő magas rangú iráni küldöttség nem cáfolta meg állítását.¹³

Teherán kettős játszmát játszott az amerikai–tálib tárgyalások során. Szeretné, hogy az amerikaiak kivonuljanak Afganisztánból, de a korai megegyezés nem érdeke, szeretné, ha immár szövetségesei, a tálibok pozíciói erősödnek.¹⁴

2020. január 28-án mindmáig tisztázatlan körülmények közepette lezuhant Afganisztánban az USAF E11A felderítő repülőgépe, amely titkos küldetést végrehajtva cirkált Afganisztán légterében. Csak a kétfős személyzet földi maradványait találták meg. Nem ellenőrzött források szerint a gépen tartózkodott Michael D’Andrea, a CIA *iráni műveletekért felelős igazgatója*.¹⁵ Ezt azonban semmiféle bizonyíték nem támasztja alá. Ha holttestét elvitték volna a felkelők, ma már a bosszú zászlajaként mutatnák fel a médiában.

Irak – a modell továbbfejlesztése, utánpótlási csatorna kialakítása

Ugyanezt a modellt alkalmazta 2003, Irak megszállása, fő ellensége, Szaddám Husszein rendszerének megdöntését követően.

A szíriai Asszad-rezsim és az Iráni Iszlám Köztársaság kapcsolata az iraki–iráni háború éveire nyúlik vissza, a szíriai Baath párt és az iraki Baath párt ugyanis nem testvérpártnak, hanem riválisnak tekintette egymást. Hafez al-Asszad elvágta a létfontosságú kőolajvezeték, hogy kárt okozzon az iraki gazdaságnak. 2003, Irak nyugati megszállása új lehetőséget jelentett Teherán számára, immár a tálibok után

11 Afgán kormányzati források közleménye.

12 <https://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/middleeast/iran/9444402/Taliban-opens-office-in-Iran.html> (Letöltés ideje: 2020. 02. 15.)

13 Akbarzadeh, Shahram – Ibrahim, Niamatullah: The Taliban: a new proxy for Iran in Afghanistan. *Third World Quarterly*, Summer 2018.

14 <https://www.trtworld.com/opinion/will-iran-sabotage-afghan-peace-talks-don-t-bet-on-it-33176> (Letöltés ideje: 2020. 02. 15.)

15 https://www.asiatimes.com/2020/02/article/cia-mystery-did-the-taliban-kill-ayatollah-mike-2/?fbclid=IwAR2n8HeJl8fUsU62YdZvouxRtIulixu19LcXtb9gslE0hY5l0_7NkCqqdY (Letöltés ideje: 2020. 02. 15.)

az amerikaiak az Iszlám Köztársaság másik fő ellenségét, a szekuláris Szaddám Husszeint is eltakarították az útjából. Az amerikai megszállás destruálása végett Szulejmáni segítette az Asszad-rezsimek csatornát nyitni dzsihadisták Irakba juttatására. Mikor már benn voltak az országban, iráni gyártmányú útszéli bombákkal támadták az amerikai erőket, amelyeket a *Qudsz* hadtest bocsátott rendelkezésükre.

Később Szulejmáni még közvetlenebbül beavatkozott, síita milíciákat képeztetett ki és fegyvereztetett fel. Egyikük, az *Aszáib Ahl Al-Haq* 2006-os megalakulása és a 2011-es csapatkivonás közötti időszakban átlagosan napi három merényletet hajtott végre. Ugyanabban az évben Szulejmáni már Libanonban szervezte újra a *Hezbollah* erőit.

2005-től, az új iraki kormány megalakulását követően egyre mélyebben ásta be magát az iraki politikai életbe, mind Ibrahim Al-Dzsa'fari, mind Núrí Al-Malíki kormánya alatt, ahol a Szulejmáni által alapított egyik síita milícia, a *Badr* az állam kinyújtott karja lett. Nemcsak az iraki síita politikusok, de a kurdok körébe is beépült, különösen Dzsálál Talabáni elnök (2005–2014) környezetébe, akit mind Irán, mind a CIA segített Szaddám ellenében annak idején, Szulejmáni pedig maximálisan kihasználta ezt a helyzetet. Talabánit Barzániek ellen hergelte, gyengítve ezzel a kurd önrendelkezés, a *Kurdisztáni Regionális Kormány* belső egységét és a bagdadi központi kormánnyal szembeni pozícióit egyaránt. Síita türkmén milíciák felfegyverzéséhez is segítséget nyújtott.

Igazi lehetőséghez az Arab Tavasz eseményei juttatták. 2011 májusában Qumban mondott beszédében kijelentette: „Egyiptomban, Szíriában, Libanonban, Irakban beérnek forradalmunk gyümölcsei.” Már ezt megelőzően a libanoni síita *Hezbollah* mellett támogatott szunnita szervezeteket, mint például a palesztin *Iszlám Dzsihad* tevékenységét, Izrael és a palesztin békefolyamat ellenében.

2011, a szíriai polgárháború kitörését követően a befolyása alatt álló iraki milíciák egy részét Szíriába irányította az Asszad kormány védelmére.

Az *Iszlám Állam* előretörése, 2014, Moszul elfoglalása lehetőséget teremtett számára, hogy iraki beavatkozását az *Iszlám Állam* elleni harc köntösébe öltöztesse. A kurdisztáni függetlenségi referendumot követően ő vette rá a bagdadi kormányt Kirkuk elfoglalására. Többször utazott a térségbe 2017 őszén, megfenyegette Abádi miniszterelnököt és a kurd vezetőket, ennek eredménye volt, hogy a kurd pesmerga csapatok feladták a várost és a környező olajmezőket. Három utazása nyert utólag nyilvánosságot.

Ekkor már az állami és nem állami erők kombinációjának létrehozása, a politika és a milíciák egybeolvasztásának egyedülálló politikája jellemezte modus operandiját. A 2018-as iraki parlamenti választások előtt létrehozta a *Badr* szervezet politikai és katonai szárnyának, valamint az *Aszá'ib Ahl Al-Haq* vezetésének választási koalícióját *Al-Fath* (Győzelem) Szövetség néven, amely 48 helyet szerzett a szövetségi törvényhozásban. Szulejmáni első jelöltje a miniszterelnöki posztra Hádi Al-Amrí, második jelöltje Núrí Al-Malíki, 2010–2014 között közlekedési miniszter volt. Noha Muqtada Al-Szadr és Szíisztáni nagy ajatollah egy másik síita szövetség képviselőjét, Adel Abdul Mahdít támogatta, Szulejmáni keresztülvitte akarátát, és akkor Malíki lett a miniszterelnök.

Szulejmáni halála után egy nagy teher esett le a kurd kormány, illetve a *Kurdisztáni Demokrata Párt* válláról, ugyanis a Talabáni névvel fémjelzett *Kurdisztáni Hazafias Unió* története több korszakában meglehetősen Irán-barát szervezetnek volt tekintendő. Dzsálál Talabáni halála után még jobban erősödtek az iráni kormány és a *Kurdisztáni Hazafias Unió* közötti kapcsolatok, elsősorban az elhunyt elnök, Dzsálál Talabáni fivére, Lahur Dzsangín, a párt terrorellhárításának vezetőjén és testvérén Áras Dzsangín Talabánin keresztül (aki jelenleg Barhám Szálih elnök tanácsadója Bagdadban) a *Kurdisztáni Hazafias Unió* erősítette kapcsolatait Teheránnal. Ezzel szemben Barzání pártja, az iraki *Kurdisztáni Demokrata Párt* sokszor ellenáll iráni politikai törekvéseknek.

A síita milíciák Szulejmáni halála után szétszóródtak, nem hallgatnak egyik iraki vezetőre sem, mert nincs olyan karizmatikus személy, akitől tartanának, ezért nem kizárt, hogy a síták egymás ellen fordulnak.

Milíciákat a frontokról a parlamentbe – Irak, Szíria, Libanon

A szíriai polgárháború során Oroszország beavatkozása új lehetőséget teremtett Irán számára. 2015 júliusában Szulejmáni a taktikai szövetség megkötése céljából Moszkvába utazott. Megállapodtak abban, koordinálják szíriai műveleteiket, és hogy a teheráni kormány nemzetközi brigádokat küld Szíriába. A *Qudsz* erők a kelet-iráni Mashad városa és az afgán határ közötti Imám Reza táborcomplexumban képeztek ki afgánokat, akik a *Fatimijún* dandár kötelékében és pakisztániakat, akik a *Zainabijún* dandár szervezeti keretein belül harcoltak Szíriában az Asszad-rezsim oldalán.¹⁶ 2016 decemberében iráni instruktoraikkal ezek az erők foglalták vissza Aleppót orosz légi támogatással.

Putyin beavatkozása megfordította a háború menetét, és lehetőséget teremtett Iránnak egy síita félhold kialakítására Irántól Libanonig, illetve a síita hazarák által lakott afganisztáni Bamián területétől a szunnita szövetséges *Dzsamí'át-i Iszlámí* befolyása alatt álló területeken átívelve egészen a dél-ázsiai régiótól a Földközi-tengerig utánpótlási csatorna kialakítására és fenntartására. A pakisztáni *Zainabijún* kötelékében szintén nemcsak síita pakisztániak (a *Szepáh-i Mohmmadá* tagjai vagy quettai hazarák), de szunniták is harcolnak.¹⁷

Az 1985-ben alakult, 2006-ban átszervezett *Hezbollah* Szulejmáni támogatásával a legfontosabb nem-állami tényező, sőt a 2019-es libanoni választásokat követő száznapos válság után a *Hezbollah* politikai ereje alakított 2020 januárjában kormányt Beirutban. A *Hezbollah* nélkül nem tudna Irán ilyen széles körű, kombinált műveleteket végezni a közel-keleti térségben. Ezzel a kormányalakítással Szulejmáni politikájának sarokköve, a felkelés modus operandija és az állami politika összeolvasztásának koncepciója megvalósult a gyakorlatban.

16 Griffin, Jennifer and Tomlinson, LUCAS: Exclusive: Quds Force Commander Soleimani visited Moscow met Russian leaders in defiance of sanctions. *Fox News*, August 6, 2015.

17 https://pakistan.asia-news.com/en_GB/articles/cnmi_pf/features/2018/10/05/feature-02 (Letöltés ideje: 2020. 02. 10.)

Ami Irakot illeti, nem valószínű a libanoni forgatókönyv megismétlődése a közelgő választásokon, mert még Irán szövetségesei sem egységesek, sem a síiták, sem a kurdok körében. A két legbefolyásosabb kurd párt a saját médiájában igen sűrűn támadja egymást. Lahúr Talabáni emberei február elején megtámadták a Csemcsemál városban működő gáztermelő mezőket, nem engedték a gázzállítását Erbilbe és Dohukba, Barzání területeire. Mindamellet a két párt közötti stratégiai és gazdasági érdekekre tekintettel feltehetően nem fognak egymás ellen fordulni.

Az iráni kormány sem szeretné, ha szakító konfliktus lenne a két párt között, az érdekük Irak egyben tartása. Ugyanakkor a teheráni vezetők nem támogatják, hogy egységes és erős kurd hadsereg vagy egységes gazdaság legyen, hiszen egy erős Kurdisztán stratégiai károkat okozhat Iránnak. A két fél között felmerült konfliktusok során Irán mindig is beleavatkozott, Szulejmáni segítségével enyhítették a válságot. Ám ha Irán úgy látja, hogy a *Kurdisztáni Demokrata Párt* és a *Kurdisztáni Hazafias Unió* nagyon közeledik egymáshoz, vagy már együttműködnek, akkor megpróbálják megakadályozni ezt, mint ahogyan megtörtént a referendum idején is, amikor Szulejmáni delegálta a *Kurdisztáni Hazafias Unió* pártot (a már említett Lahúr, valamint Pafil Talabáni, Dzsálál Talabáni nagyobbik fia vezetésével), hogy tárgyaljanak a síita milíciákkal a referendum megbuktatása érdekében, ami meg is történt.

A milíciák és az iraki síiták között erős együttműködés volt Szulejmáni és Mahdi Al-Muhandisz idején, és egyenesen Szulejmáni irányította őket, de most már felszínre kerültek és elmélyültek ellentéteik. Harcolnak, hogy ki kapjon nagyobb szeletet a tortából, hiszen 67 milícia csoport van, minden csoport több tízezer fegyveressel rendelkezik, sok pénzbe kerülnek, és ekkora pénzre csak a szénhidrogén-bevételekből lehet szert tenni. Szulejmáni halálát követően a milíciák központi irányítás nélkül maradtak, dezintegrálódtak, belső konfliktus is várható.

Jelenleg egyik síita párt sem képes miniszterelnököt jelölni Irakban, ugyanis a több hónapja zajló tüntetések arról szólnak, hogy nem akarnak olyan miniszterelnököt, aki politikai pártokhoz tartozik, inkább egy technokrata legyen a kormány élén. Jelenleg Barhám Szálih elnök jelöltje Mohamed Alaví, aki régebben, Malikí idején miniszter volt. Alaví elkezdett tárgyalni a politikai pártokkal, de a tüntetők nem fogadják el őt, mint független jelöltet, ezért is folytatódnak a tüntetések. Sem az *Al-Badr* szervezet vezetője és a tizennégy síita pártból álló *Al-Fath* szövetség alapítója, Hádí Al-Amrí és Malikí sem fogadja el Alavít miniszterelnök gyanánt. A szövetség ugyan feltehetően működni fog az év végén esedékes előválasztásig, de kormányválság van Irakban, ami állandósulhat.

Ám Szulejmáni halálát követően Irakban a libanoni modellnek, a pártokba rendeződő Irán-barát milíciák parlamenti többségének, kormányalakításának nincs esélye az elhúzódó válság ellenére sem.

Odi et amor – ambivalens kapcsolatok az Al-Káidával

2013-ban az Irán által támogatott síita huthi felkelők megindították harcukat Jemenben a központi kormány ellen. Az ország hamarosan az iráni-szaúdi vetélkedés helyettesítő hadszíntere lett. A Qudsz erők által ballisztikus rakétákkal és drónokkal felszerelt huthik 2019 nyarán támadást intéztek szaúdi olajipari létesítmények ellen.

Noha itt a huthik az *Al-Káida az Arab Félszigeten* erői ellen harcolnak, akárcsak Szíriában az *Al-Káida* helyi szervezetének tartott *Dzsabhat Al-Nuszra*, illetve utódszervezetei az *Ahrár al-Sam* milíciái ellen, Abú Múszáb Al-Zarqávi 2006-ban alakult, az *Al-Káidához* csatlakozott iraki szervezetéről nem beszélve, amelyből később az *Iszlám Állam* kifejlődött, mindez azonban nem jelentett akadályt Szulejmáni machiavellista játszmájában a közös ellenség, az Egyesült Államok és szövetségesei elleni fellépés terén. Ez a kooperáció azonban taktikai, eseti és rövid távú. Hosszú távú, folyamatos együttműködést nem sikerült kialakítani.

Az első dokumentált együttműködés az iráni hatóságok és az *Al-Káida* között az 1990-es évekből, Szudánból datálódik. Az *Iráni Iszlám Forradalmi Gárda Qudsz* szervezetének tagjai hoztak tető alá egy megállapodást, amelynek értelmében az *Al-Káida* egyik kulcsfigurája Libanonba utazott, hogy Imad Mughnija, a *Hezbollah* vezetője, Szulejmáni személyes barátja szárnyai alatt részesüljön kiképzésben.

2002-től az Afganisztánból kiűzött *Al-Káida* tagok közül többen Iránban találtak menedéket, mivel Irán volt az egyetlen állam a térségben, ahova az Amerikai Egyesült Államok keze nem ér el, s mivel tartottak attól, hogy a pakisztáni Musarraf-rezsim kiadná őket az Egyesült Államoknak.

Abú Hafz al-Mauritáni, az *Al-Káida* fő ideológusa vezette az Iránba menekülő első hullámát, aki 2001 decemberében személyesen találkozott Szulejmánival, ám elutasította annak együttműködési ajánlatát. Ekkoriban Irán együttműködött az amerikai hatóságokkal riválisai, az *Al-Káida* és az afganisztáni tálibok megdöntésére. Az iráni hatóságok letartóztatták és kiadták őt és társait az Amerika-barát afgán kormánynak.

Különböző periódusok jellemezték az Iránban menedéket kereső *Al-Káida* harcosoknak az országban tartózkodását a viszonylagos szabadságtól a házi őrizeten át a *Qudsz* erők börtöneiig. Négy prominens *Al-Káida* tagot úgy engedtek ki, hogy háromjukat európai útlevelekkel láttak el. Úgy vélték, hasznosabb az Iráni Iszlám Köztársaság számára, ha Európában követnek el merényleteket. Hasonló célból, 2002-ben az iráni hatóságok több *Al-Káida* operatívának felajánlottak kiképzést a *Hezbollah* révén, azzal a feltétellel, hogy merényleteket fognak elkövetni szaúdi létesítmények ellen, de úgy tűnik, mindnyájan visszautasították az ajánlatot.¹⁸ Szulejmáni felismerte, hogy számos dzsihádistának az országban tartása stratégiai tartaléknak számít.

Az *Al-Káida* operatíváit, különösen a Bin Laden család tagjait, alkutárgynak tekintették. 2004 júliusában rajtuk keresztül kapcsolatba akartak kerülni Bin Ladennel, hogy járjon közben, hogy Abú Múszáb Al-Zarqávi szüntesse be az iraki síita szent helyek elleni merényleteket.

Bin Laden négy fia feleségeikkel és gyermekeikkel, valamint Bin Laden Umm Hamza nevű felesége túsza volt Szulejmániéék kezében. 2010-ben az *Al-Káida* is szerzett alkutárgyat, elrabolt iráni diplomatát cseréltek a Bin Laden család számos tagjával, köztük kedvenc fiával, Hamzával, a szervezet későbbi vezetőjével. 2015-ben egy

18 Callimachi, Rukmini and Schmitt, Eric: Iran Released Top Members of Al-Qaeda in a Trade. *New York Times*, September 17, 2015.

másik iráni diplomatát cseréltek ki az *Al-Káida* 9/11 előtti irányító tanácsának három tagjáért, köztük az egyiptomi Abú Khair Al-Maszrival, aki később Szíriában esett el.

Az *Al-Káida* és Irán kapcsolata érzékeny egyensúlyozáson alapult annak biztosítására, hogy előbbi nem támad iráni földön és külföldön iráni érdekeltségekre. Az *Al-Káida* prioritása pedig „a finanszírozás, személyek és kommunikáció ütőerének” fenntartása volt iráni területen keresztül. E kapcsolat kölcsönös zsarolások, „fegyverrel kikényszerített házasság” gyanánt is jellemezhető.¹⁹

FELHASZNÁLT IRODALOM

- Akbarzadeh, Shahram – Ibrahim, Niamatullah: The Taliban: a new proxy for Iran in Afghanistan. *Third World Quarterly*, Summer 2018.
- Alfoneh, Ali: Brigadier General Qassem Sulaimani: A Biography. *Middle Eastern Outlook*, 1, January 2011.
- Alfoneh, ALI: Iran’s Secret Network. *Middle Eastern Outlook*, 2, March 2011.
- Alfoneh, Ali: Iran’s Most Dangerous General. *Middle Eastern Outlook*, 4, July 2011.
- Bensman, Todd: Suleimani’s Sleeper Networks in the Americas. *The Federalist*, 7 January, 2020.
- Callimachi, Rukmini and Schmitt, Eric: Iran Released Top Members of Al-Qaeda in a Trade. *New York Times*, September 17, 2015.
- EU Adds Iran Intelligence Unit on Terror List. <https://www.albawaba.com/news/eu-adds-iran-intelligence-unit-terror-list-1235994>
- Felkins, Dexter: The Shadow Commander. *The New Yorker*, September 30, 2013.
- Georgy, Michael and Rasheed, Ahmed: Iranian commander issued stark warning to Iraqi Kurds over Kirkuk. *Reuters*, October 20, 2017.
- Griffin, Jennifer and Tomlinson, Lucas: Exclusive: Quds Force Commander Soleimani visited Moscow met Russian leaders in defiance of sanctions. *Fox News*, August 6, 2015.
- In unprecedented move, US names Iran’s Revolutionary Guards a terrorist group. April 9, 2019. <https://www.euractiv.com/section/global-europe/news/in-unprecedented-move-us-names-irans-revolutionary-guards-a-terrorist-group/>
- IRCG Qods Force Commander Qasem Sulaimani: Trump’s Rhetoric is That Of A Casino: You May Start The War , But We Will Determine Its End: We Are Near You In Places That You Can’t Even Imagine, We Are A Nation of Martyrdom.” *MEMRI Special Dispatch* No. 7595, July 26, 2018.
- Kutschera, Kris: A Network of Terror. *The Middle East*, June 20, 2013.
- Levitt, Matthew: Hezbollah and the Qods Force in Iran’s shadow war with the West. The Washington Institute For Near Eastern Policy. *Policy Focus*, 123, January 2013.
- Levy, Adrian and Scott-Clark Cathy: Al-Qaeda Has Rebuffed Itself – With Iran’s Help. *Atlantic*, November 11, 2017.
- Moghaddam Assaf: Marriage of Convenience: The Evolution of Iran and al-Qaeda’s Tactical Cooperation. *CTC Sentinel* 10/4. 2017.
- Moniquet, Claude: The Recent Iranian Terrorist Plots in Europe. *European Strategic Intelligence and Security Center*, February 2019. <http://www.esisc.org/upload/publications/analyses/the-recent-iranian-terrorist-plots-in-europe/IRAN%20-%20RECENT%20TERRORIST%20PLOTS%20IN%20EUROPE.pdf>
- Schmitt, Eric: Iran is Smuggling Increasingly Potent Weapons Into Yemen, U.S. Admiral Says. *New York Times*, September 18, 2017.

19 Moghaddam, Assaf: Marriage of Convenience: The Evolution of Iran and al-Qaeda’s Tactical Cooperation. *CTC Sentinel* 10/4. 2017.

- Soufan, Ali: Qassem Soleimani and Iran's Unique Regional Strategy. *CTC Sentinel*, November 2018.
<https://ctc.usma.edu/qassem-soleimani-irans-unique-regional-strategy/>
- Stancati, Margherita: Iran Backs Taliban With Cash and Arms. *The Wall Street Journal*, June 11, 2015.
<https://www.wsj.com/articles/iran-backs-taliban-with-cash-and-arms-1434065528>
- https://www.asiatimes.com/2020/02/article/cia-mystery-did-the-taliban-kill-ayatollah-mike-2/?fbclid=IwAR2n8HeJl8fUsU62YdZvoxuRtIulixu19LcXtb9gsleE0hY5l0_7NkCqqdY
- <http://english.alarabiya.net/en/perspective/features/2018/04/23/Analysis-The-need-to-tackle-Iran-in-Africa.htm>
- <https://www.unitedagainstnucleariran.com/sites/default/files/expansion/iran-ideological-expansion-012720.pdf>
- <http://www.thetower.org/article/desperate-for-allies-and-secret-assets-iran-penetrates-africa/>
- <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2019/01/09/fight-against-terrorism-council-renews-the-designations-on-the-eu-terrorist-list-and-adds-two-iranian-individuals-and-one-iranian-entity-in-response-to-recent-foiled-attacks-on-european-soil/>